

157
8

Rysk-svensk pingpong

Rysslands härskare har genom tidningen Izvestija fortsatt debatten om Chrustjews återbud. Dels hetsar man mot de politiker och tidningar som kritiserat inbjudan till Chrustjev, dels påstår man att tidningarna i fråga vill fransäga sig ansvaret för att besöket inte blev av. Det oriktiga i det sistnämnda påståendet har vi förut framhållit. Vi är mycket glada om vi kan tillskriva oss någon del av äran för att Chrustjev inte kom hit, men vi har svårt att tro att den kritik av den svenska regeringen och den svenska socialdemokratiska pressen som framförts både i den ryska promemorian av den 21 juli och i uttalanden av Chrustjev själv inte har med besökets inställande att göra; ännu svårare för oss är det att tro att den ryske diktatorns samtidigt med återbudet avtalade besök i USA saknat betydelse för hans hastiga beslut att inte komma till de skandinaviska länderna. Att absolut säkert säga vilket motiv som är det väsentliga går naturligtvis inte för oss; även Chrustjews egna yttranden saknar bevisvärde, eftersom diktatorn kan mena något annat än vad han säger eller också — som det märkbara besöket i Jugoslavien för fem år sedan visade — kan prata i vädret på grund av tillfällig låt oss säga indisposition.

Det både lustiga och äckliga i debatten om återbudet är det pingpong-spel som bedrivs mellan den kommunistiska ledningen och den svenska socialdemokratin. I sin promemoria om återbudet klagade ryssarna över att en del politiker och tidningar tagit avstånd från inbjudan; den svenske utrikesministern och hans hejdukar i pressen svarade genast med ett försök att angripa de svenska

opponenterna i ungefär samma ordalag som begagnats i den ryska promemorian. Sedan kom utrikesministern i sitt beryktade radiotal med infallet att oppositionen mot besöket nu ville fransäga sig ansvaret för dess inställande; i Izvestija kommer nu denna falska uppgift tillbaka som ett lämpligt ryskt argument. Vi väntar blott på att utrikesministern och de mera servila socialdemokratiska organen skall börja älta denna tanke än en gång. Detta förtjusta bollspel mellan ryska kommunister och svenska socialdemokrater är huvudsakligen komiskt, men vi tror att många svenskar ur alla demokratiska partier finner det svenska deltagandet i den ryska propagandan ovärdigt.

D • N

16/8 1959

Drömmen om uppgörelse

Politiker och tidningar beklagar i dessa dagar att någon uppgörelse inte kommit till stånd vid utrikesministermötet i Genève. Samtidigt uttrycker de sina förhoppningar om att mötet mellan Eisenhower och Chrustjev skall leda till resultat. Sådana förhoppningar och sådana beklaganden har med korta mellanrum präglat debatten i den fria världen sedan fjorton år. De är ett av ledmotiverna i denna debatt; det andra är att man måste rusta och sluta sig samman för att hålla den kommunistiska aggressionen tillbaka.

Vad räknar man på, vad tänker man på i denna kör av beklaganden och förhoppningar? Till stor del är det uppenbarligen fråga om ett taktiskt-politiskt spel. Det är nödvändigt för de agerande att säga sig tro på möjligheten av en snar avspänning, det gäller — om också mindre utpräglat — diktatorerna i öster lika väl som de demokratiska statsmännen i väster. Folken längtar efter garantier för en varaktig fred, och denna längtan måste tillfredsställas genom försäkringar inte blott om en god vilja, utan om att denna vilja kan nå sitt mål. De politiker som inte säger sig hoppas på en uppgörelse blir misstänkta för att inte arbeta i fredens och avspänningens tjänst. Optimism, om också en reserverad optimism, är politikens villkor för de män som söker makt inom nationerna, som ständigt vädjar till väljarna för att få röster eller vill bevara sitt valde över de styrda.

Men vilka är de reella möjligheterna? På en allmän avspänning, ett verkligt fredsslut mellan kommunism och demokrati lär inte många tro efter de erfarenheter som vunnits sedan det andra världskriget. Den ryska diktaturen har underlagt sig tio europeiska stater genom en kombination av våld och falska utfästelser som har få motsvarigheter i historien. Dess avsikt att begagna varje tillfälle till ytterligare expansion utan världskrig är uppenbar; på dess löften tror inte längre ens de mest lättrogna. Västern kan inte ge upp sin kritik av vad ryssarna gjort, av folkens förslavande, inte heller blunda

för de faror som notar de närmast utsatta staterna i den nya frontlinjen. Även om en otrolig sinnesändring skulle inträda bland de ryska makthavarna, kan de inte uppgå vad som vunnits, det vore att förbereda den totalitära regimen undergång. Först efter ett långt ske- de av samlevnad under konflikt men utan krig är det tänkbart att en uppluckring av den kommunistiska diktaturen minskar spänningen och möjliggör de undertrycktas frigörelse.

Men det är inte på en sådan avspänning i stor stil som man tänker då Genève-mötets misslyckande beklagas och mötet mellan Eisenhower och Chrustjev framkallar en ny väg av

optimism. Man tänker på en begränsad uppgörelse i fråga om de problem som står på dagordningen, i första rummet det tyska problemet. Och dock är illusionismen på denna punkt i det närmaste lika påtaglig som när det gäller den mera allmänna avspänningen.

Västmakterna har arbetat för Tysklands enande genom fritt ställningstagande under fria val. Ännu för några år sedan kunde några optimister tro att en sådan lösning skulle godtas av Ryssland; den svenske utrikesministern hörde till dem som mest bestämt uttalade sig i den riktningen. Numera är det för alla tydligt att kravet på Tysklands enande i demokratiska former inte är praktisk politik. Chrustjev har så klart att även de mest lomhörda måste fatta det sagt ifrån att han tänker sig ett enat Tyskland blott som ett kommunistiskt Tyskland, att enheten kan nås inte genom Östtysklands frigörelse, utan genom Västtysklands förslavande. Västmakterna har i realiteten, om också inte formellt, erkänt att deras strävan misslyckats; de måste godta den bestående ordningen, eftersom de självfallet inte i atomåldern kan tänka sig ett krig för att frigöra fångarna bakom järnridån.

Vad det nu gäller, vad som framtvingar Genève-mötet, är tvärtom de ryska kraven på Berlin. En uppgörelse i Genève kunde inte vinnas med mindre västmakterna offrade ytterligare en folkgrupp, Västberlins befolkning, åt de ryska anspråken. Men ingen demokrat kan anständigvis önska att så skulle ske. Det är därför något oreflekterat eller oredigt i beklagandet av att en uppgörelse inte nåddes i Genève. Menar man att Västmakterna skulle ha fallit undan för de ryska fordringarna, så bör man säga det rent ut; att sörja över att en uppgörelse inte nåddes om man anser en västmaktsförgiftning farlig, och en sådan krävdes för en uppgörelse, är att ljuga sig bort från verkligheten. Det finns inte skäl att beklaga Genève-mötets fiasko, då det ryska kravets antagande skulle ha varit en kapitulation för demokratierna.

Samma resonemang är tillämpligt på mötet mellan Eisenhower och Christjev. Detta möte markerar i och för sig att Ryssland för tillfället inställer sin Berlinaktion, och redan detta är av värde. Men man kan utgå från att denna aktion — liksom andra framstötter av samma typ — återupptas då en uppgörelse inte nås därför att Eisenhower inte ger efter. Och det är detta vi måste hoppas på och utgå från. Den ryska taktiken, klart illustrerad i Libanonkrisen förra året och i Berlinkrisen detta år, är att först skärpa spänningen och hota med krig för att sedan uppträda som fredsstiftare i den kris som ryssarna själva framkallat. Att i sådana fall ropa på uppgörelse i största allmänhet är att, tanklöst eller illistigt, stödja de ryska anspråken. I Västern borde diktaturtaktiken nu vara så välkänd att ordet uppgörelse i den ryska tyrannens språkbruk igenkändes som en synonym för underkastelse.

D • N

20/8 1959

Valsätt och politiskt liv

Frågan om valsättets utformning hör till demokratins eviga följeslagare. Det är lätt att finna rimliga argument för skilda valsätt, och det är naturligt för de politiska partierna att, nästan omedvetet, arbeta för ett valsätt som ger, eller kan tänkas ge, vederbörande parti fördelar. De starka partierna vill, i stort sett, ha majoritetsval eller rent av en valmetod som garanterar överrepresentation för det största partiet, de små partierna åter har i regel verkat för en proportionalism som tryggas deras existens.

I den värdefulla broschyren "Frågan om valsättets utformning" som utges av Folkpartiets ungdomsförbund har som senaste nummer publicerats en välskriven undersökning av fillic Torbjörn Vallinder: "Majoritetsval eller proportionella val?" Med en i många punkter övederlägglig argumentering kritiserar Vallinder det särskilt av vissa socialdemokrater framförda kravet på majoritetsval och försvarar på lika goda grunder proportionalismen, dock med den reservationen att större möjligheter bör beredas åt röstning på bestämda personer än enligt det nuvarande svenska systemet. I broschyren klargör Vallinder att majoritetsmetoden både i sin enkla anglosaxiska utformning och i sin franska form med två valomgångar kan leda till orimlig disproportion mellan röster och mandat, att den inte trygger ett tvåpartisystem eller ens ett system med få partier, att den inte leder till röstning på personer, utan likaväl som proportionalismen medför partiröstning. Här skall ett par kompletterande reflexioner tillfogas.

Det är riktigt att majoritetsmetoden inte medför personröstning i den meningen att folk under denna metod ämst tar hänsyn till kandidaternas verkliga eller föreställda kapacitet. I England visar valen med all tydlighet att nästan alla röstar

på parti; om högern eller arbetarpartiet i en viss valkrets har en stor ledare, respektive en obetydlig och okänd nybörjare som kandidat, gör det ringa skillnad på röstningen. För övrigt är den vanliga föreställningen, att representationen bör bestå av en medborgerlig elit, synnerligen tvivelaktig; det behövs ett antal representanter med stor saklig kompetens och betydande oratorisk förmåga, men att flertalet är någorlunda följsamma medelmåttor är snarast en förutsättning för systemets lugna funktionering; "ett hyggligt genomsnitt, det är vad som fordras i en demokrati", förklarade den franske presidenten Grévy, och denna skeptiska anmärkning har goda skäl för sig. Men en annan sak är att det stimulerar väljarna och därmed organisationerna om de personliga insatserna framträder något mer än under den rena proportionalismen. I England tycks flertalet väljare ha reda på vilken som representerar deras valkrets i parlamentet; i Sverige, med dess många mandat i varje krets, torde en sådan kunskap vara förbehållen ett antal partibyråkrater. Emellertid möter det ingen svårighet att förena proportionalism med möjlighet att inom partiramen rösta på olika personer, och en sådan ordning lär de flesta finna tilltalande. Särskilt vore det bra om på detta sätt partierna drevs att uppställa yngre och mera stridbara kandidater; nu är det alltför ofta så att blott en långvarig och trogen tjänst inom partiorganisationen, med beivrande av ett otal ledsamma möten, medför befordran till en valbar plats på partiets lista.

Majoritetsvalen leder inte till tvåpartisystem, men är en förutsättning för detta system; en kombination av proportionalism och två partier är nära nog otänkbar. Tvåpartisystemet sådant det i Amerika nästan all-

tid, i England under långa tider, förelagt har likväl stora fördelar. Under ett sådant system medför majoritetsprincipen inte några större orättvisor. Det politiska livet stabiliseras genom att båda de stora partierna måste söka väljare i centrum och alltså tendera till moderation och betonande av gemensamma värden. Därför synes det vara helt naturligt att i exempelvis England och Amerika hålla på majoritetsvalen därför att dessa är grundvalen för den nuvarande, i stort sett utmärkt fungerande ordningen. Men om man sedan årtionden har proportionalism, såsom i Sverige, blir inställningen en annan. Här skulle majoritetsval kanske inledda en lång period av besvärlig och med svåra konflikter förenad anpassning; det är möjligt att de nuvarande partierna skulle bestå, det är också möjligt att stora sammanläggningar eller allianser skulle ändra läget; i båda fallen är antagligt att det nya valsättet skulle leda till en orättvis mandatt fördelning med åtföljande skärpning av den politiska striden.

Med detta är vi framme vid en synpunkt som synes vara lika viktig som förbisedd. En förändring av valsättet är ägnad att påverka partibildningen och därmed det politiska livet över huvud. Har man ett någorlunda väl arbetande demokratiskt system, bör därför en omläggning av valmetoden ses med stor skepsis — en principiell konservatism är på den-

na punkt väl motiverad. Den teoretiska debatten om de skilda valsättens fördelar och nackdelar är i och för sig av begränsat intresse. Det är rimligt och rationellt att hålla på majoritetssystemet i London och Washington och lika bestämt vilja bevara proportionalismen i vårt land.